

Od redaktora naukowego

„Mapa a tekst” to tytuł 24 tomu „Z Dziejów Kartografii”¹. Wyrażenie to trafnie odzwierciedla tematykę badawczą niniejszej książki, która dotyczy związków kartografii z literaturą i innymi tekstami kultury. Przedmiotem rozważań są cztery główne zagadnienia:

- 1) literatura jako źródło oraz inspiracja przy powstaniu mapy, co w szczególności dotyczy chorografii, itinerariów, kompendiów wiedzy o państwach, dzieł historycznych;
- 2) jak współdziałają ze sobą mapa z tekstem literackim; *Descriptio* – po łacinie oznacza zarówno opis literacki, jak i mapę; często też obie formy występują razem, przy czym mogą być one wydawane wspólnie (np. opis Polski w *Theatrum* Orteliusa) lub później (np. plan Warszawy dodany do *Lalki* Prusa);
- 3) tworzenie terytorium tekstu literackiego lub dzieła wizualnego przez mapę; utwory prozatorskie, poetyckie, a nawet filmowe często są zainspirowane mapą lub bezpośrednio od niej zależne (np. *Władca pierścieni* Tolkiena);
- 4) tekst towarzyszący mapie i będący integralną częścią treści i kompozycji – co dotyczy komentarzy, dedykacji, opisów, legend itd.; tu również mieszczą się badania nad toponimami występującymi na mapach.

Główny akcent badań widoczny w książce dotyczy aspektu czwartego². Tym niemniej każdy z pozostałych problemów został zasygnalizowany i sądzę, że może być rozwijany w kolejnych pracach analitycznych, a poczynione ustalenia mogą być wykorzystywane w tworzonych syntezach dotyczących nie tylko historii kartografii. W konsekwencji otrzymujemy książkę składającą się z 25 artykułów, które obejmują wszystkie epoki historyczne, łącznie – co rzadkie – ze starożytnością i średniowieczem. W mojej ocenie wszystkie artykuły – choć w zróżnicowany sposób – mieszczą się w zakreślonych wyżej ramach tematycznych. Dlatego podjąłem decyzję o niedzieleniu prac na bloki problemowe. Przyjęty został klasyczny podział chronologiczny, dzięki czemu w książce występują obok siebie różne spojrzenia oraz stosowane metody badawcze.

Jestem przekonany, że zróżnicowany zakres chronologiczny i problemowy gwarantuje każdemu miłośnikowi dawnej kartografii znalezienie w tej pracy tematów zgodnych z jego zainteresowaniami. W tym miejscu chciałbym tylko zasygnalizować, że autorzy niniejszego tomu stanęli przed nieistniejącymi

---

¹ Spisy wszystkich tomów tej serii wydawniczej są dostępne na stronie <http://www.maphist.waw.pl/publikacje/>. Tomy, które ukazały się od 2011 roku, zawierają pełną wersję cyfrową z podziałem na poszczególne artykuły.

² Szerzej o tym pisze Beata Konopska w zamykającym tom artykule pt. *Tekst w pracy nad dawną mapą. Refleksje warsztatowe*.

wcześniej wyzwaniem, gdyż przygotowanie artykułów zbiegło się w czasie z okresem *pandemii*, ostatnia zaś faza prac nad książką toczyła się w ponurym cieniu agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę.

Warto podkreślić, że analogiczny temat przewodni miała konferencja zorganizowana w Supraślu w 2020 r., której mottem było: *Mapa a tekst. Związki kartografii z literaturą i innymi tekstami kultury*. Spotkanie odbyło się w dniach 16–18 września jako XXXIII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii³. Dzięki problematyce badawczej, która znajdowała się na pograniczu różnych dyscyplin naukowych, w konferencji miały szansę uczestniczyć osoby z różnorodnych środowisk, co owocowało wymianą poglądów i dyfuzją najnowszych ustaleń naukowych. Geografowie i historycy kartografii prowadzili dyskurs z filologami i historykami, którzy w swoich badaniach doceniają rolę dawnych map i planów, wykorzystując je jako przydatny typ źródła historycznego⁴. Wydaje się, że te różne wrażliwości badawcze dobrze są widoczne również w niniejszym tomie.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że niemal połowa autorów to debiutanci na łamach serii wydawniczej „Z Dziejów Kartografii”. Moim zdaniem to dobry prognostyk na przyszłość i jednocześnie szansa na rozszerzenie i integrację środowiska naukowego, a także możliwość tworzenia większych zespołów badawczych. Publikacja nie ukazałaby się w takiej formie, gdyby nie dofinansowanie udzielone przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu „Doskonała nauka” pt. *Z Dziejów Kartografii* (numer umowy DNM/SP/511965/2021). Nieodzowna była również pomoc udzielona przez Wojciecha Walczaka.

Last but not least chciałbym złożyć serdeczne podziękowania wszystkim autorom za trud włożony w przygotowanie tekstów do niniejszego tomu. Zdaję sobie sprawę, że w obecnej sytuacji praca naukowa jest znacznie trudniejsza niż w normalnych czasach sprzed 2019 roku. Miejmy nadzieję, że niebawem wrócimy na zwykłe tory prowadzonych badań – czego sobie, autorom i czytelnikom tego tomu życzę.

Karol Łopatecki

---

³ Była to kolejna konferencja firmowana przez Zespół Historii Kartografii działający przy Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk. Współorganizatorami przedsięwzięcia były Wydział Historii i Stosunków Międzynarodowych UwB oraz Wydział Polonistyki UJ. Tradycja i ciągłość konferencji została doceniona przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyzszego, które ten projekt dofinansowało z programu „Doskonała Nauka”. Relacje fotograficzną można obejrzeć na stronie: www.maphist.waw.pl/archiwum/2011-2020/xxxiii-okhk-suprasl-2020/; powstały również następujące sprawozdania: J. Ostrowski, *XXXIII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii w Supraślu*, „Polish Cartographical Review. Supplement w języku polskim”, t. 5, 2020, nr 2, s. 185–188; tegoż, *XXXIII Ogólnopolska Konferencja Historyków Kartografii, Supraśl, 16–18 września 2020*, „Studia Geohistorica”, nr 9, 2021, s. 235–239; A. Kuklińska, *Mapa a tekst*, „E-BUW”, <http://buwlog.uw.edu.pl/mapa-a-tekst>.

⁴ Konferencję poprzedziło opublikowanie 41 streszczeń referatów. *Mapa a tekst. Związki kartografii z literaturą i innymi tekstami kultury. Streszczenia referatów*, red. K. Łopatecki, J. Niedźwiedz, B. Kopnopska, J. Ostrowski, Supraśl 2020. Zob. www.academia.edu/44910049/XXXIII_Ogólnopolska_Konferencja_Historyków_Kartografii_mapa_a_tekst_związki_kartografii_z_literaturą_i_innymi_tekstami_kultury_Supraśl_16_18_września_2020_r_streszczenia_referatów.

From the Science Editor

“*Mapa a tekst*” (*Map and Text*) is the title of the 24th volume of “Z Dziejów Kartografii” (*From the History of Cartography*)¹. This phrase aptly reflects the research topic of this book, which concerns the relationship between cartography and literature as well as other texts of culture. Four main issues are addressed:

1) Literature as a source and inspiration for the creation of a map, which refers in particular to chorography, itineraries, compendia of knowledge about countries and historical works.

2) How the map interacts with the literary text. *Descriptio* – in Latin means both literary description and map; and often the two forms occur together. They can be published together (e.g. a description of Poland in *Theatrum* by Ortelius) or later (e.g. a plan of Warsaw added to *Lalka* by Bolesław Prus).

3) Creating a territory for a literary text or visual work through a map. Works of prose, poetry, and even film are often inspired by or directly dependent on the map (e.g. *Lord of the Rings* by Tolkien).

4) Text accompanying the map and being an integral part of the content and composition; this concerns commentaries, dedications, descriptions, legends, etc. This is also where the research into toponyms appearing on maps fits in.

The main emphasis of the research that can be seen in the book is on aspect four². Nonetheless, all of the remaining issues have been mentioned, and I believe that they can be developed in subsequent analytical works; the findings can be used in the syntheses that are created in respect of not just the history of cartography. The result is a book of 25 articles that cover all historical eras, including, which is quite rare, antiquity and the Middle Ages. In my opinion, all the articles – although in different ways – fall within the thematic framework outlined above. Therefore, I have made the decision not to divide the work into theme blocks. A classical chronological division has been adopted so that different points of view and research methods are present side by side in the book.

I am confident that the diverse chronological range of themes guarantees that every cartography enthusiast will find in this work topics that are in line with their interests. At this point, I would like to indicate that the authors of this volume faced challenges that had not existed before, as their work on the articles coincided with the pandemic, and the final phase of the work on the book took place in the grim shadow of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine.

---

¹ The list of all volumes in this publishing series is available at <http://www.maphist.waw.pl/publikacje/>. Volumes that have been published since 2011 include a full digital version broken down by chapters.

² Beata Konopska elaborates on this more extensively in the article *Tekst w pracy nad dawną mapą. Refleksje warsztatowe* (*Text at work on an old map. Workshop reflections*) that closes the volume.

It should be noted that the theme of the conference organized in Supraśl in 2020 was analogous to that of the book. The motto of the conference was: *Map and text. The relationship between cartography and literature as well as other texts of culture*. The meeting was held on 16–18 September as the 33rd National Conference of Cartographic Historians³. Thanks to the research problems on the borderline of various scientific disciplines, the conference could be attended by people from various backgrounds, which resulted in the exchange of views and diffusion of the latest scientific findings. Geographers and historians of cartography engaged in discourse with linguists and historians who appreciate the role of ancient maps and plans in their research, using them as inspirations and a useful type of historical source⁴. It seems that these different research sensibilities are also well evident in the present volume.

It should be stressed that almost half of the authors are new to the “Z Dziejów Kartografii” (*From the History of Cartography*) series. In my view, this bodes well for the future and, at the same time, is an opportunity to expand and integrate the scientific community, as well as to create larger research teams. The publication would not have appeared in this form had it not been for the funding provided by the Minister of Education and Science under the “Excellent Science” programme entitled *Z Dziejów Kartografii (From the History of Cartography)* (agreement DNM/SP/511965/2021).

Last but not least, I would like to express my sincere gratitude to all the authors for their efforts in preparing the texts for this volume. I am fully aware that in the current circumstances, academic work is much more difficult than before 2019. Hopefully, the situation will soon return to normal, and we will be able to conduct research as usual – something that I wish for myself, the authors, and the readers of this volume.

Karol Łopatecki

---

³ It was yet another conference organized by the Research Team of the History of Cartography affiliated to the Institute for the History of Science at the Polish Academy of Sciences (PAS) in Warsaw. The event was co-organized by the Faculty of History and International Relations of the University of Białystok and the Faculty of Polish Studies of the Jagiellonian University. The tradition and continuity of the conference has been recognized by the Ministry of Science and Higher Education, which has funded this project through the “Excellent Science” programme. A photo report is available at: www.maphist.waw.pl/archiwum/2011-2020/xxxiii-okhk-suprasl-2020/; the following reports were also produced: J. Ostrowski, *33rd National Conference of Cartographic Historians in Supraśl*, “Polish Cartographical Review. A supplement in Polish”, vol. 5, 2020, no. 2, pp. 185–188; *ibid.*, *33rd National Conference of Cartographic Historians in Supraśl, Supraśl 16–18 September 2020*, “Studia Geohistorica” no. 9, 2021, pp. 235–239; A. Kuklińska, *Map and text*, “E-BUW”, <http://buwlog.uw.edu.pl/mapa-a-tekst>.

⁴ The conference was preceded by the publication of 41 abstracts of papers. *Map and text. The relationship between cartography and literature as well as other texts of culture. Abstracts of papers*, ed. K. Łopatecki, J. Niedźwiedz, B. Konopska, J. Ostrowski, Supraśl 2020. See www.academia.edu/44910049/XXXIII_Ogólnopolska_Konferencja_Historyków_Kartografii_mapa_a_tekst_związki_kartografii_z_literaturą_i_innymi_tekstami_kultury_Supraśl_16_18_września_2020_r_streszczenia_referatów.